



FELSEFE DÜNYASI

SAYI: 14

ÜÇ AYDA BİR ÇIKAR

KIŞ 1994

İÇİNDEKİLER

Sahibi
Türk Felsefe Derneği
Adına Başkan
Prof. Dr. Necati ÖNER

Yazı İşleri Sorumlusu
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Dr. Recep KILIÇ
Dr. Hüseyin TOPDEMİR
Erdal CENGİZ
Hasan ASLAN
Hakan POYRAZ

KDV Dahil
Fiyatı: 50.000.-
Yıllık Abone: 200.000.-
Abone olmak için ücretin
Vakıflar Bankası Kızılay
Şubesi'ndeki 2007311
No'lu hesaba
yatırılması yeterlidir.

Dizgi:
Se-Ba Ofset
Tel: 342 17 13

Baskı:
Ekonomik Rehber
Gazetecilik - Matbaacılık
Yayınılık
Tel: 342 29 30 - 342 29 31
ANKARA

Mektuplaşma Adresi:
P.K. 21- Yenişehir
ANKARA

Necati Öner
1994 Felsefe Kongresini Açış Konuşması 3

Ahmet İNAM
Sıcak ve Soğuk Felsefe 6

Aydan TURANLI
Geç Wittgenstein'da Temel Önergelerin Niteliği 11

Ömer Naci SOYKAN
Bir Tarih Felsefesi İçin Düşüncüler 17

İbrahim Hakkı AYDIN
Gazali'nin Filozofları Tekfirinde Fârâbi'nin Yeri 26

Abdulkadir ÇÜÇEN
Heidegger Felsefesinde "Varlık"ın Anlamı Üzerine ... 36

Hakan POYRAZ
Etik Sorunlar Açısından Euthanasia 41

İbrahim ÖZDEMİR
Çevre - Ahlak İlişkisi 49

Zerrin Oral KAVAS
George Santayana Felsefesinde
Öz ile Varoluş İlişkisi 61

Kubilay AYSEVENER
Tarih ve İlerleme 65

Erdal CENGİZ
1994 Felsefe Kongresi 72

I. Eğitim Felsefesi Kongresi 74

HEIDEGGER FELSEFESİNDE "VARLIK"IN ANLAMI ÜZERİNE

Dr. Abdulkadir ÇÜÇEN

Bu makalenin amacı Martin Heidegger'in "Varlık"ın anlamının ne olduğu sorusuna geleneksel felsefe ile girmiş olduğu tartışma çevresinde yeni bir yaklaşımla Varlık konusunu yeniden felsefenin temel konusu yapmasını açıklamaktır. Heidegger geleneksel felsefeyi sorgulamaya ve yeniden yorumlamaya Franz Brentano'nun Aristo'ya Göre Varlığın Çok Çeşitli Anlamı Üzerine" adlı doktora tezini incelemesiyle başlar. Heidegger'in Varlık kavramıyla olan ilgisi onu felsefeyi yeniden yorumlamasına yol açar; Çünkü "Felsefenin amacı Varlığın gerçekten ne olduğunu kavramaktır"(1) Değişik bir değişle, felsefe yapmak Varlığın anlamını sorgulayan sorular sorarak onu açıklamaktır(2). Böylece felsefe Varlık üzerine yapılan bir sorgulamadır ve felsefe Varlıkla başlar. Bunun için Heidegger'e göre felsefe tüm nesne ve şeylerin kaynağı ve temeli olan Varlıkla ilgilenir. Felsefenin gayesi Varlığı doğada varolan nesneler ve objelerden ayırmaktır.

Heidegger'e göre Sokrates öncesi felsefecilerden Parmenides, Heraclitus ve Anaximander ilk öncelikle Varlığı düşünenlerdir. Bu düşünürler Varlık nedir sorusunu dolaysız ve öncel bir biçimde sordular (3). Fakat Sokrates sonrası düşünürler, Varlık sorusunu (Seinsfrage, the question of Being) ikinci planda ele aldılar. Bu yüzden felsefenin konusu olan Varlık nedir sorusu, yerini var olan nesneler ve objeler nedir sorusuna bırakmıştır. Sonuçta Plato ile başlayan İdealar dünyasının görünüşler dünyasından ayrımı, Varlık ile nesneler arasındaki ayrıma yol açtı. Bu ayrım felsefenin başlıca konusu olan Varlık biliminin (Ontolojinin) değer yitirmesine neden oldu. Heidegger'e göre felsefenin amacı temel ontolojidir (fundamental ontology). Bundan dolayı, temel ontoloji geleneksel metafiziği ve felsefeyi yıkıp, Varlığın anlamı nedir sorusunu cevaplandırabilecek tek bir inceleme ve araştırma alanı olmalıdır. Çünkü felsefe

1. Martin Heidegger, Parmenides, Translated by Andre Schuwer and Richard Rojewicz, (Bloomington: Indiana University Press, 1992) s. 7.)

2. Martin Heidegger, An Introduction to Metaphysics, Translated by Ralph Manheim, (New Haven: Yale University Press, 1959) s. 12.

3. Martin Reiner, "Heidegger and the Greeks", The Heidegger Case On Philosophy and Politics, Edited by Tom Rockmore and Joseph Margolis (Philadelphia: Temple University Press, 1992), s. 170-171.

tarihi, Heidegger'e göre, "Varlık nedir" sorusuna geleneksel ve metafiziksel bir yaklaşımla yanlış açıklamalar ve yorumlamalar getirmiştir. Böylece felsefe tarihi, yerini geleneksel Aristo metafiziğine bıraktı. "Varlık" nesnelerden ve Varoluş (existence) ise "öz"den ayrıldı. Bu ayrımlaşma sonucu bu kavramlar açık bir niteliği olmayan varsayımların etkisinde kaldı. Heidegger'e göre öz'ün varoluş üzerindeki önceliği yüzünden varoluşun mutlak ve öncel anlamı kayboldu ve unutuldu. Böylece "Varlık", felsefe tarihi içinde Bir, Logos, İdea, Ousia, Töz (Substance), Algılama, Monad, Nesne, Ben, Ruh ve İstenç vs. gibi çeşitli anlamlarda yorumlandı. Fakat tüm bu anlamlar "Varlık"ın mutlak ve öncel ontolojik anlamını veremez. Çünkü Sokrates sonrası düşünürler "Varlık"ın gerçek anlamını metafiziksel kavramlarla açıklayıp onun asıl anlamını unutturdular. Heidegger'e göre geleneksel felsefe yeniden incelenip ve yorumlanıp yeni bir yön ve yol verilme suretiyle orijinal anlamına kavuşturulmalıdır.

Heidegger'in düşüncesindeki en önemli felsefi problemi "Varlık"ın anlamı nedir sorusudur. Heidegger'in amacı Varlık biliminin tarihine dönüp onu yeniden inceleyerek yeni bir yorumla geleneksel ontoloji tarihini yıkıp temel ontolojiyi felsefenin konusu yapmaktır. Bu amaçla Heidegger, felsefe tarihinde Varlık kavramının nasıl anlaşıldığını ve bunların neden yetersiz olduğunu ortaya koyar. Bu makalede Varlığın öncelikle ne olmadığını açıkladıktan sonra ne olması gerektiğini kısaca açıklayacağız. Bu açıklamalar Heidegger 1 denilen zaman çerçevesi içerisinde incelenecektir (4).

Heidegger'e göre Varlık nedir sorusu nesne ya da şeyler nedir sorusuyla felsefe tarihinde karıştırılmıştır. Bu yüzden, her şeyden önce Varlık bir nesne ya da bir şey değildir. (First of all, Being is not a being or a thing.) Nesneler ya da şeyler var olan cisimlerden oluşur: Örneğin, ağaçlar, masalar, evler vs. Varlık bir ev ya da bir ağaç değildir. Varlık bir "ontik" görünüş değildir. Heidegger Varlık ve Zaman adlı kitabında şunları söyler: "Varlık her türlü nesneden ayrılmalıdır"(5). Bu bir varlık bilimsel farklılıktır. Bu öncel ve apriori ayrım Varlık ve nesne ayrımına yol açar. Bu görüş Heidegger'in tüm felsefe eserlerinde görülebilir.

Öte yandan, Varlık tüm nesnelerin bir toplamı da değildir. Nesnelerin

4. İlk Heidegger (Early Heidegger ya da Heidegger 1) 1930'lu yılların başlarına kadar olan dönemdir. Bu dönemde Heidegger Varlığın anlamı nedir sorusuyla ilgilenip, en büyük yapıtı olan "Varlık ve Zaman" adlı eserini yazmıştır. Heidegger II denilen dönemde ise Heidegger'in Dasein kavramını kendisine temel görüş yapmayıp, felsefeyi ve Varlık kavramını şiişsel bir yorumla açıklamaya çalışmıştır.

5. Martin Heidegger, *Being and Time*, Translated by John Macquarrie and Edward Robinson, (New York: Harper and Row, Pub, 1962) s. 272.

toplamlarının Varlığa eşit olduğunu düşünmek bir yanılgıdan ibarettir. Varlık bir nesnenin ya da bir şeyin bir ya da birkaç parçası da değildir. "Felsefenin başlıca konusu olan Varlık ne bir tür (Class) ne de bir cins'tir (genus); O her türlü nesneyi kapsar... Varlık ve onun yapısı her türlü nesne ve onun mümkün olan özelliklerinin arkasında ve dışındadır"(6).

Heidegger Varlık konusuna ilişkin olarak önce "olmak" fiilinin anlamını inceleyerek başlar. Heidegger olmak fiilinin hangi anlamlara geldiğine dair bazı örnekler verir. "Biz söyleriz ki, 'Tanrı vardır', 'Yeryüzü vardır', 'Kürsü sınıftadır'"(7). Her bir örnekte "olmak" fiili değişik anlamlara gelmektedir. Olmak (to be) fiilinin değişik anlamlara gelmesi onun gerçek anlamının açıklanmasının güçlülüğünde ve imkansızlığında yatmaktadır. Bu yüzden, Heidegger'e göre Varlık ontik bir anlamı sahip olan "olmak" fiili ile açıklanamayacağını öne sürerek "Varlık"ın varlık bilimsel anlamı çerçevesi içinde incelenmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Geleneksel metafizik Varlık'ı gerçeklik (Reality) ve etkinsilik (actuality) kavramlarıyla sık sık özdeş saymıştır. Heidegger bunun yanlış bir varsayım olduğunu ve "Varlık"ın elimizde ya da önümüzde hazır olan (Present-at hand) bir nesne olmadığını savunur. Bu düşünceye göre Varlık şu anda var olan bir nesne olmadığının yanı sıra daha önce ya da daha sonra var olabilecek bir nesne de değildir.

Heidegger Varlığın düşünce ürünü soyut bir kavram olmadığını da savunur. Böylece Varlık, ne bir akıl ürünü ne de evrensel ve tanrısal bir kavramdır. "Varlık, Tanrı ve Evrensel bir yapı da değildir"(8). Geleneksel felsefenin tersine, Tanrının varlığı neden-sonuç ilişkisi içinde incelenmemelidir. Bu yüzden, Heidegger'e göre Varlık, Tanrı ile eş tutulmamalı ve Tanrı kavramı ile açıklanmamalıdır.

Heidegger felsefe tarihinin gelişimi süreci içinde dört genel kavramın Varlık kavramı ile birlikte ele alındığını Metafizğe Giriş adlı kitabında şöyle sıralar: 1. Varlık ve oluş, 2. Varlık ve görünüş, 3. Varlık ve düşünce, 4. Varlık ve "the Ought". Biz burada ilk üçünü açıklayacağız. İlk iki ayrım eski Yunan felsefesiyle birlikte başlarsa da üçüncü ayrım ilk ikisi gibi çok eskilere dayanır. Fakat üçüncü ilişki Plato ve Aristo tarafından önemsenilmediği için bir müddet

6. Ibid., s. 62.

7. Martin Heidegger, *An Introduction to Metaphysics*, s. 87.

8. Martin Heidegger, "Letter to Humanism," *Basic Writings*, ed David F. Krell (New York: Harper and Row, Pub., 1977), s. 216.

unutuldu. Varlık ve düşünce ilişkisi modern felsefenin kurucusu Descartes'la birlikte önemli bir düşünce akımını oluşturur.

Varlık ve oluş ayrımı Parmenides ve Heraclitus felsefelerinin oluşturduğu karşıtlıkla ortaya çıkar. Parmenides Varlığın her türlü oluş ve değişimin karşısında olduğunu öne sürerken, Heraclitus herşeyin bir oluş içinde olduğunu savunur. Heidegger'e göre bu iki çelişik görüş tüm felsefe tarihi içinde görülebilir. Öte yandan, Heidegger Darwinizimdeki evrim teorisinin oluş teorisiyle aynı olmadığını söyleyerek eski Yunandaki oluş teorisini Darwinizimden ayırır.

Varlık ve görünüş ilişkisi Varlık ve oluş ilişkisi kadar eski ve iyi bilinen bir ayrımdır. Heidegger bu ilişkiyi şöyle açıklar: "Varlık ve görünüş demek: Gerçek, gerçek olmayanın karşıtı; doğru, doğru olmayanın karşıtıdır"(9) Varlık gerçekte, görünüş gerçek olmayanla eş anlama gelmektedir. Bu Platonik ayrım Kant'ın görünüş ve kendinde şey teorisine kaynak sağlamaktadır. Heidegger Varlık ve görünüş ayrımının Varlık ve oluş ayrımı ile ilişkili olduğunu düşünmektedir. Fakat her ikisinin de Varlığı tanımlayamayacağına inanır. Çünkü Varlık ne oluş ne de görünüştür. Varlık bunlarla aynı anlamda olamaz.

Varlık ve düşünce ayrımı modern felsefede yeni bir düşünce biçiminin ortaya çıkmasına yol açar. Bu ayrım sonucu dualistik teorisi önem kazanır. Özne ve özne olmayan yani madde ayrımı sonucu özne birinci plana çıkar. Özne bir nesne değildir. Örneğin, Descartes'in cogito'su bir ayrı töz'dür. Madde düşünceden farklıdır. Her ne kadar madde ve düşünce iki ayrı töz ise de sonsuz ve mutlak töz olan Tanrı'ya bağlıdırlar. Modern felsefedeki ikiciliğe karşı Heidegger, Parmenides düşüncesinde Varlık ve düşüncenin aynı olduklarını ve Logos'la Physis'in Varlık kavramına eşit olduğunu savunur. Bu ayrılık sonradan özellikle Descartes'la birlikte dualistik bir görüş halini alır.

Felsefe tarihi süreci içinde Varlık hakkındaki tüm yanlış ve yetersiz yorumların sonucunda Heidegger üç tane yanlış Varlık tanımından bahseder. Bu üç yanlış yorumlama sonucu "Varlık"ın anlamı nedir sorusu unutulurken Varlık başka kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu üç yanlış yorumlamalar şunlardır: 1. "Varlık en büyük evrensel kavramdır"(10). Heidegger bu yanlış tanımlamanın Aristo metafiziğinden kaynaklandığını öne sürer. Bu problemin Ortaçağ felsefesinde de önemli bir tartışma konusu olduğunu söyleyen Heidegger evrensel kelimesinin ne anlama geldiğini bilmediğimizden dolayı bu tanım bizi daha da karanlığa sürüklemektedir (11). 2. "Varlık kavramı tanımlanamaz."(12)

9. Martin Heidegger, *Being and Time*, s. 98.

10. *Ibid.*, s. 22.

Bu yanlış Varlık kavramının yorumu birinci yorumla ilişkili olduğunu ileri süren Heidegger, Varlığın boş bir kavram olmadığını ve bu ikinci tanımın bizim Varlık hakkında soru sormamıza engel olamayacağına inanır. Bu yüzden, "Varlık kavramı tanımlanamaz" tanımı yanlış ve yetersiz kalmaktadır. 3. "Varlık kendi kendine bir kanıttır"(13). Bu tanımda iki varsayım vardır: a. Varlık kavramı kendi kendine bir kanıttır, b. Kendi kendine kanıt kavramı kendi içinde bir tartışma konusu sayılabilir. Eğer bir şey kendi kendisine kanıt ise o şeyi tartışmaya gerek yoktur. Çünkü o şey, kendi kendisini kanıtlar ve başka bir şeye ihtiyacı yoktur. Fakat Heidegger'e göre Varlığın anlamı bir inceleme konusu olabilir. Bu yüzden Varlık kendi kendisine bir kanıt olamaz. Çünkü Heidegger onu sorgulayan ve inceleyen bir düşündürüdür.

Tüm bu incelemelerden sonra Heidegger, felsefe tarihinde Varlık hakkında yapılan tüm açıklamaların yetersiz olduğunu söyleyip, sorunun henüz cevaplandırılmadığına inanır. Bunun Heidegger, Varlığın anlamı nedir sorusunu sormak ve ona cevap vermek için yeni bir yöntem bulmalıyız ve bunun için de "Biz öncelikle onu doğru bir şekilde yorumlamaya çalışmak zorundayız" der (14). Heidegger Varlığın boş ve anlamsız olmadığına inanır. Varlık bir anlama sahiptir. Varlık nedir sorusu ancak ve ancak Varlığın anlamı nedir sorusuna verilecek cevapla açıklanabilir. Heidegger'e göre bu sorunun cevabını Varlık ve Zaman adlı eserinde felsefe tarihi içinde ilk defa kendisi vermiştir.

Heidegger Varlığın anlamını Zaman kavramı içinde "Dasein" kavramının analitiksel ve varoluşçu bir yaklaşımla açıklanabileceğini iddia eder ve savunur. Böylece felsefeye yeniden varlık biliminin önemini getirip, varlığın anlamını da olgubilimsel bir yöntemle varoluşçu bir açıdan açıklamıştır.

Makalemizin amacı Heidegger'in Varlık kavramını açıklamak olmadığı için Heidegger'in kendi görüşünü daha sonraki bir çalışmaya bırakıyoruz. Tüm yapılan tartışmaları ve açıklamaları sonuçlandırmak gerekirse, Heidegger felsefe tarihi ile yaptığı "Varlığın anlamı nedir" tartışması sonucu bazı metafizik kavramların Varlık kavramından ayrılmasını sağlamıştır. Buna ek olarak Varlık hakkındaki yanlış yorumların yeniden tartışılarak felsefi düşünceye değişik bir yön vermeyi sağlamıştır. Felsefede Varlık biliminin önemini yeniden vurgulayarak yeni bir dönem başlatmıştır. Bu yeni düşünce tarzı kendisinden sonra gelen diğer düşünürleri çeşitli yönlerden etkilemiştir.

11. İbid., s. 23.

12. İbid., s. 23.

13. İbid., s. 13.

14. İbid., s. 24.